

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑΙ

James A. Notopoulos, *Homer and Cretan heroic poetry: A study in comparative oral poetry. I. The Song of Daskaloyannes*. «American Journal of Philology», Vol. LXXIII, 3, 1952, 225 - 250.

Ἡ ὡς ἄνω ἐργασία διὰ τὸ «Τραγούδι τοῦ Δασκαλογιάννη» τοῦ ἐξ Ἑλλήνων γονέων Ἀμερικανοῦ καθηγητοῦ τῆς κλασσικῆς Φιλολογίας εἰς τὸ Trinity College, τοῦ Hartford, Connecticut, τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν, κ. James Notopoulos, προϋποθέτει τὴν γνῶσιν μιᾶς ἐξαιρετικῶς ἐνδιαφερούσης νέας κατευθύνσεως μελετῶν τοῦ Ὀμηρικοῦ ζητήματος, ἀναπτυχθείσης ὀλίγον πρὸ τοῦ πολέμου εἰς Ἀμερικὴν καὶ συνεχιζομένης τώρα ὑπὸ ἀρκετῶν νέων Ἀμερικανῶν κλασσικῶν φιλολόγων. Ἡ κατεύθυνσις αὕτη ἐδημιουργήθη κυρίως ἀπὸ τὸν Καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Harvard ἀείμνηστον Milman Parry, ὅστις ἀνέπτυξε τὰς ἀπόψεις του εἰς σειρὰν θεμελιωδῶν πλέον τώρα δημοσιευμάτων. Οὗτος, ἀναχωρῶν ἐκ τῆς μελέτης τοῦ ὕφους τοῦ Ὀμήρου—τὸ ὁποῖον ἀνέλυσε εἰς δύο σημαντικὰς μονογραφίας του, γραφείσας ἀμφοτέρως γαλλιστὶ («L'Épithète traditionnelle dans Homère» καὶ «Les Formules et la métrique d'Homère», καὶ αἱ δύο Paris, 1928)—διεπίστωσεν ὅτι τὸ ὕφος αὐτὸ προσδιορίζεται ὑπὸ τοῦ κυρίου χαρακτῆρος τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, ὅπερ εἶναι ὅτι ταῦτα εἶναι ἔργα προφορικῆς καὶ ὄχι ἐγγράφου ποιήσεως. Τὸ γεγονός δηλαδὴ ὅτι ὁ ποιητὴς ἢ οἱ ποιηταὶ τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν ἀπευθύνοντο προφορικῶς εἰς ἀκροατήριον καὶ ὄχι ἐγγράφως εἰς ἀναγνωστικὸν κοινὸν συνετέλεσε τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἰδιομορφίαν τοῦ Ὀμηρικοῦ ὕφους, ἢ ὁποία κατὰ ταῦτα δέον νὰ ἐξετασθῇ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανόνων τῆς προφορικῆς ποιήσεως καὶ ὄχι τῆς ἐντέχνου καὶ γραπτῆς γραμματείας. Ὅτι τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη ἀνήκουν εἰς τὴν προφορικὴν ποίησιν εἶναι βεβαίως παλαιὰ ἱστορία. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἦτο καὶ εἶναι εἰσέτι, νέον εἰς τὰς ἀπόψεις τοῦ Parry εἶναι ὅτι ἡ προφορικὴ αὕτη ποίησις ἔχει ἰδίαν ἰδιομορφίαν καθοριζομένην ἀπὸ παράγοντας μὴ ἐνυπάρχοντας ἐν τῇ ἐντέχνῳ γραμματείᾳ, ὡς εἶναι π. χ. τὸ ἀκροατήριον, οἱ περιορισμοὶ τοῦ χρόνου, ἢ ἀνάγκη τῆς ταχείας δημιουργίας κ.τ.λ. Ἀπὸ τὴν βάσιν αὐτὴν πολλὰ χαρακτηριστικὰ τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, ἐν οἷς αἱ ἐπαναλήψεις, τὸ διακοσμητικὸν ἐπίθετον, αἱ ἀσυνέπειαι ἢ παράταξις, αἱ στερεότυποι ἐκφράσεις, τὰ παράλληλα θέματα, αἱ παρο-

μοιώσεις, εἶναι συνυφασμένα πρὸς τὴν ἰδίαν τὴν φύσιν τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν ὡς ἔργων ἀπαγγελλομένων ἀπὸ μνήμης ἢ καὶ ἐκ τοῦ προχείρου ἐνώπιον ἀκροατηρίου. Οὕτω ἡ Ὀμηρικὴ γλῶσσα ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀρχαϊκά, ξένα καὶ ἔντεχνα στοιχεῖα διότι τοῦτο ἀπαιτεῖ ἡ φύσις των, ὡς ἔργων προφορικῆς ποιήσεως. Τὰς γενικοῦ χαρακτῆρος παρατηρήσεις αὐτὰς ὁ Parry τὰς ἀνέπτυξεν εἰς σειρὰν ἐπὶ μέρους δημοσιευμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ πλέον ἀξιόλογα εἶναι βεβαίως τὰ ἄρθρα του, «Studies in the Epic Technique of Oral Verse - Making. I, Homer and Homeric Style» (εἰς «Harvard Studies in Classical Philology», 12, 1930, 73 - 147), «The Homeric Metaphor as a Traditional Poetic Device» (εἰς «Transactions of the American Philological Association» 62, 1931, [XXIV]) καὶ «Studies in the Epic Technique of Oral Verse - Making. II, The Homeric Language as the Language of an Oral poetry» (εἰς «Harvard Studies in Classical Philology» 14, 1932, 1 - 50). Ἡ διαπίστωσις δ' αὐτῆ τοῦ χαρακτῆρος τῆς Ὀμηρικῆς δημιουργίας ἔφερε τελικῶς τὸν Parry εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι: «διὰ νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ὑπῆρχον εἰς ἡ πολλοὶ ποιηταὶ καὶ διὰ νὰ φανῇ ποῖα τμήματα ἐλήφθησαν ἐξ ὀλοκλήρου ἐκ τῆς παραδόσεως καὶ ποῖα ἐδημιουργήθησαν ἐκ νέου ἐξ ἐπὶ μέρους τυπικῶν ἐκφράσεων ἢ στίχων, πρέπει νὰ στραφῶμεν πρὸς τὴν μελέτην ἄλλων προφορικῶν ποιήσεων, ὅπου ἡ διαδικασία τῆς συνθέσεως δύναται νὰ ἐρευνηθῇ ἐν αὐτῷ τῷ γίνεσθαι της, εἰς τὴν πραγματικότητα, καὶ εἰς μεγαλύτερον ἀριθμὸν ποιημάτων ἀπὸ ὅσα ἔχομεν διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπικὴν ποίησιν. Ὅταν, διὰ τῆς ἀκριβοῦς ἀναλύσεως τῶν προφορικῶν ποιημάτων εἰς τὴν πρὸς τὴν παράδοσιν σχέσιν των, κατανοήσωμεν ἐν λεπτομερείᾳ πῶς ἀκριβῶς ἐργάζεται ὁ ποιητὴς καὶ τί εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖον κάνει ἓνα ποίημα νὰ φαίνεται ὅτι εἶναι καλὸν ἢ κακόν, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ ἰδίου τοῦ ποιητοῦ καὶ τῶν ἀκροατῶν του, τότε, καὶ μόνον τότε, θὰ εἴμεθα εἰς θέσιν νὰ ἐπιληφθῶμεν τῆς σπουδῆς τοῦ προβλήματος τοῦ δημιουργοῦ τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας καὶ νὰ ἀποπειραθῶμεν νὰ ἀποχωρίσωμεν ὅ,τι ἀνήκει εἰς τὴν παράδοσιν καὶ ὅ,τι ἀνήκει εἰς τὸν δημιουργόν». Ἡ σύγχρονος προφορικὴ ποίησις [πρὸς τὴν ὁποῖαν ἐστράφη ὁ Parry διὰ νὰ ἐρμηνεύσῃ τὸν Ὀμηρον ἦτο ἡ Γιουγκοσλαβικὴ. Εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν πράγματι ὑπῆρχον καὶ ὑπάρχουν σύγχρονα «προφορικά» ἐπικά ποιήματα καὶ σύγχρονοι «προφορικοὶ» ποιηταί. Ἐπειδὴ δὲ τὸ δημοσιευμένον ὑλικὸν ἦτο περιορισμένον, ὁ Parry, μετὰ τοῦ ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Albert Lord μετέβησαν ἀπὸ τοῦ 1933 μέχρι τοῦ 1935 εἰς τὴν Γιουγκοσλαβίαν καὶ ἐκεῖ, ἐφωδιασμένοι μὲ ὄλον τὸ ἀναγκαῖον τεχνικὸν ὑλικόν, κατέγραψαν πλῆθος ἐπικῶν ποιημάτων καὶ συνέλεξαν πλῆθος τε-

χνικῶν παρατηρήσεων. Τὰ συγκεντρωθέντα ἐκ τῆς περιοδείας αὐτῆς στοιχεῖα εὐρίσκονται τώρα κατατεθειμένα εἰς τὴν βιβλιοθήκην *Wide per* τοῦ Πανεπιστημίου *Harvard*, λίαν δὲ προσεχῶς κυκλοφοροῦν οἱ δύο πρῶτοι τόμοι τῆς συλλογῆς τῶν ἐπικῶν αὐτῶν ποιημάτων, περιέχοντες κείμενον, μετάφρασιν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν καὶ σχόλια ὑπὸ τοῦ συνεχίζοντος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ *Parry*, τὰς μελέτας τοῦ θέματος αὐτοῦ *Albert Lord*. Ὅ,τι μέχρι τοῦδε ἔχει δημοσιευθῆ εἶναι ἤδη ἀρκετὸν διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν σημασίαν τῆς νέας αὐτῆς κατευθύνσεως τῶν Ὀμηρικῶν ἐρευνῶν. Τὸ τελευταῖον ἐπὶ τοῦ θέματος δημοσίευμα, ἡ μελέτη τοῦ *Albert Lord*, *Composition by Theme in Homer and Southslavic Epos* εἰς «*Transactions of American Philological Association*» 62, 1951, 70 - 80, ὡς ἄλλο ἓνα ὀλίγον παλαιότερον ὑπὸ *C. M. Bowra*, *The Comparative Study of Homer*, εἰς «*American Journal of Archaeology*» 54, 1950, 186 κ. ἔ., παρουσιάζουν πολὺ πειστικῶς τὰς δυνατότητας θετικῆς ἐρμηνείας τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν ἐπὶ τῇ βάσει συγκριτικῆς μελέτης τῆς συγχρόνου ἐπικῆς λαϊκῆς ποιήσεως.

Εἰς μίαν σύντομον μονογραφίαν του διὰ τὸν διδάσκαλόν του *Milman Parry*, ὁ *Albert Lord* σημειώνει ὅτι ἡ Γιουγκοσλαβικὴ δημοτικὴ ποίησις προετιμήθη διότι κατὰ τὸ 1933 - 35 ἡ Γιουγκοσλαβία ἦτο ἡ περισσότερον προσιτὴ χώρα ἐξ ὧν εἶχον νὰ προσφέρουν περιπτώσεις ἐπικῆς λαϊκῆς δημιουργίας. Ἡ ἐξήγησις εἶναι βεβαίως σαφής, δέον ὅμως νὰ προστεθῇ ὅτι πράγματι ἡ Γιουγκοσλαβία παρουσιάζει ὅλως ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον, λόγῳ τοῦ πλήθους τῶν λαϊκῶν ἐπικῶν ποιητῶν της. Δὲν εἶναι εὐχερὲς νὰ ἐξαχθοῦν ἀπὸ τοῦδε συμπεράσματα χαρακτῆρος γενικωτέρου, νομίζω ὅμως ὅ,τι εἰς αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐκλογὴν τῆς Γιουγκοσλαβικῆς ἐπικῆς λαϊκῆς ποιήσεως ὀφείλεται ἡ μεγαλύτερα ἀδυναμία τῶν μέχρι τοῦδε ἐρευνῶν τοῦ *Parry* καὶ τοῦ *Lord*, ἀδυναμία συνισταμένη εἰς τὸ ὅ,τι ἀμφότεροι οἱ Φιλολόγοι αὐτοὶ περιορίσθησαν εἰς ζητήματα καθαρῶς τεχνικά, λησμονήσαντες ὅ,τι κυρίως ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τῆς Ὀμηρικῆς ἐπικῆς ποιήσεως, τὸν ἀνθρωπιστικὸν καὶ ποιητικὸν της χαρακτῆρα. Δὲν εἶναι ἀνάγκη ἐν ἐπικὸν ποίημα νὰ εἶναι μόνον Ὀμηρικὸν καὶ Γιουγκοσλαβικὸν διὰ νὰ ἔχη σκηνὰς περὶ ταξιδίου, διασκεδάσεων, μαχῶν, ἐρίδων κ.τ.λ. Εἰς τελευταίαν ἀνάλυσιν ὅλα αὐτὰ ἀνάγονται εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου. Πέραν τῶν πολυαρίθμων ἐπὶ μέρους «τεχνικῶν» στοιχείων καὶ «κοινῶν τόπων» ὑπάρχει τὸ θέμα τῆς οὐσιαστικῆς πνευματικότητος καὶ τῆς ἰδιαίτερας ἀνθρωπιστικῆς πνοῆς τὸ ὁποῖον καθιστᾷ ἐν ποίημα νὰ εἶναι ποίημα. Καὶ τὸ στοιχεῖον αὐτὸ εἶναι ἀκριβῶς τὸ νέον, τὸ ὁποῖον εἰσήγαγε διὰ τῆς μελέτης του περὶ τοῦ Δασκαλογιάννη ὁ κ. *Notopoulos*.

Πρὸ τῆς μελέτης του διὰ τὸ τραγοῦδι τοῦ Δασκαλογιάννη ὁ κ. Νοτοπουλος εἶχε δημοσιεύσει δύο πρώτας συμβολὰς ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς Ὀμηρικῆς τεχνικῆς. Ἡ πρώτη ἦτο διὰ τὴν παράταξιν εἰς τὸν Ὅμηρον («Parataxis in Homer: A New Approach to Homeric Literary Criticism» εἰς «Transactions» κ.τ.λ. 80, 1949, 1 - 23) καὶ ἡ δευτέρα διὰ τὴν μέθοδον συνθέσεως τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν («The Generic and Oral Composition in Homer», ἐνθ. ἀν. 81, 1950, 28 - 37). Ἦδη εἰς τὴν πρώτην ἐξ αὐτῶν, δημοσιευθεῖσαν τὸ θέρος τοῦ 1950, ἀναγγέλλει ὅτι πρόκειται προσεχῶς νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὴν σύγχρονον ἐπικὴν ποιήσιν τῆς Κρήτης. Διεξοδικώτερον περὶ τῆς Κρήτης ἀναφέρεται καὶ εἰς ἄλλην ἐργασίαν του, δημοσιευθεῖσαν πρὸ ὀλίγων ἑβδομάδων («Continuity and Interconnexioin in Homeric Oral Composition», ἐνθ. ἀν. 82, 1951, 81 - 100). Καὶ αἱ τρεῖς ὅμως αὐταὶ ἐργασίαι του τελοῦν εἰσέτι, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ σχηματικοῦ καὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἐπιφανειακοῦ τρόπου σκέψεως τοῦ Parry καὶ τοῦ Lord. Ἡ ἐργασία του διὰ τὸ «Τραγοῦδι τοῦ Δασκαλογιάννη» ἀποτελεῖ πραγματικῶς νέαν συμβολὴν ἐπὶ τοῦ ὅλου θέματος τῆς μελέτης τῆς λαϊκῆς ἐπικῆς ποιήσεως, διότι ἐδῶ, εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Δασκαλογιάννη, ἔχομεν καὶ πάλιν, ὅπως εἰς τὸν Ὅμηρον, *mutatis mutandis*, ἐπὶ πλεον τοῦ κοινοῦ λογοτεχνικοῦ εἴδους, προβολὴν ἀνθρωπιστικῶν ἀξιῶν. Ἡ προβολὴ αὕτη ἀνθρωπιστικῶν ἀξιῶν εἶναι τὸ σημεῖον οὐσιαστικῆς διαφορᾶς μεταξὺ Γιουγκοσλαβικῆς καὶ Κρητικῆς λαϊκῆς ἐπικῆς ποιήσεως. Οἱ εἰς χιλιάδας στίχων ἀτέρμονες ἀφηγήσεις τῶν Γιουγκοσλάβων λαϊκῶν ποιητῶν, αἱ περιπέτεια καὶ οἱ παλληκαρισμοὶ τῶν ἡρώων των, τὰ ὑπερφυσικὰ ἀφηγηματικὰ θέματα εὐρίσκονται εἰς ὀξεῖαν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ εὐσύνοπτον, ἀνθρωπιστικὸν καὶ Χριστιανικὸν πνεῦμα τοῦ Τραγουδιοῦ τοῦ Δασκαλογιάννη.

Ὁ κ. Νοτοπουλος ἀρχίζει τὴν μελέτην του τονίζων, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ μελετηθῇ καὶ τῆς συγχρόνου Ἑλλάδος ἡ ἐπικὴ λαϊκὴ ποίησις ὡς παράδειγμα δὲ τῆς ποιήσεως αὐτῆς ἀναλύεται τὸ Τραγοῦδι τοῦ Δασκαλογιάννη. Ὁ κ. Νοτοπουλος ἀναπτύσσει πρῶτον διεξοδικῶς τὴν σημασίαν τοῦ προλόγου τοῦ τραγουδιοῦ, τὸ ὁποῖον συνδέει πρὸς τὰς εἰς Μούσας ἐπικλήσεις τοῦ Ὀμήρου (*Θέ μου καὶ δός μου φώτιση—Μῆνιν ἄειδε Θεὰ—* Ἄνδρα μοι ἔννεπε Μοῦσα), ἀκολούθως τὸν ἐπίλογον (*Ἐγὼ Ἄναγνώστης τοῦ παπᾶ, ὁ Σήφης τοῦ Σκορδίλη*), τὸν ὁποῖον συνδέει πρὸς τὰς «σφραγίδας» τῆς κλασσικῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως καὶ τὴν κατακλειδα νεωτέρων Κρητικῶν λαϊκῶν ποιημάτων, καὶ ἔπειτα εἰσέρχεται εἰς τὴν ἀνάλυσιν διαφόρων ἐπὶ μέρους στοιχείων ἐν διαρκεῖ ἀναφορᾷ πρὸς τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη, καταλήγων εἰς σύγκρισιν τοῦ Μπάρμπα Παντζελιοῦ μὲ τὸν Δημόδοκον καὶ Φήμιον τοῦ Ὀμήρου.

Ἡ μετάφρασις συνοδεύεται ἀπὸ μεταφράσεις πολλῶν στίχων τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Δασκαλογιάννη, εὐρεΐαν καὶ ὠραιοτάτην περίληψιν ὁλοκλήρου τοῦ τραγουδιοῦ καὶ ἔξαρσιν τοῦ ἀνθρωπιστικοῦ του περιεχομένου. Ὁ συγγραφεὺς εἶναι ἐνήμερος εἰς τὴν κρητικὴν βιβλιογραφίαν καί, εὐρύτερον, εἰς τὴν νεοελληνικὴν λαογραφίαν, λόγῳ δὲ τῆς εἰδικότητός του εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν φιλολογίαν χρησιμοποιοεῖ μετὰ πολλῆς εὐστοχίας τὴν κλασσικὴν παράδοσιν. Ἰδιαιτέρως εἶναι ἀξιέπαινος ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Νοτοπουλος χρῆσις τῶν ὑπὸ τοῦ Παντελῆ Προβελάκη παρεχομένων εἰς τὴν «Παντέρμη Κρήτη» καὶ τὸν «Κρητικὸν» στοιχείων διὰ τοὺς «ριμαδόρους» τῆς Κρήτης.

Ἀνεξαρτήτως τῆς σημαντικῆς προωθήσεως ἣτις ἐδόθη διὰ τῆς περὶ τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Δασκαλογιάννη ἐργασίας τοῦ κ. Νοτοπουλος εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Parry εἰσαχθείσας νέας μεθόδους μελέτας τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, ἡ ἐργασία αὕτη ἀποτελεῖ ἐπίσης σημαντικωτάτην συμβολὴν εἰς τὰς ἐν Ἑλλάδι διεξαγομένας μελέτας ἐπὶ τῆς Κρητικῆς λογοτεχνίας. Νομίζω ὅτι δὲν ἀποτελεῖ ὑποτίμησιν τῶν ἐν Ἑλλάδι μελετῶν ἐπὶ τῆς Κρητικῆς ποιήσεως ἡ διαπίστωσις ὅτι αἱ μελέται αὗται δὲν ἐπέρασαν ἀκόμη τὸ σιάδιον τῆς προκαταρκτικῆς καὶ ὑποτυπώδους ἐρεῦνης. Ἡ ἐρευνα π. χ. τῶν πηγῶν τοῦ Ἐρωτοκρίτου ὅσον καὶ ἂν εἶναι χρήσιμος αὐτῇ καθ' ἑαυτὴν—*nihil parvum in litteris!*—τότε μόνον θὰ ἔχη ἀξίαν, ὅταν συμπληρωθῇ διὰ τῆς ἀπολύτως ἀναγκαίας ἐρεῦνης τῶν ὑπὸ τοῦ Βιτζέντζου Κορνάρου εἰσαχθέντων νέων στοιχείων, ὅταν δηλαδή, πέραν τῆς συσχετίσεως τοῦ ἔργου του πρὸς τὰς πηγὰς του, τὸ ἔργον του ἀναλυθῇ ὡς ἔργον Ἑλληνικόν. Ὅτι μέγα μέρος τῆς ἐντέχνου Κρητικῆς λογοτεχνίας βασίζεται εἰς πρότυπα ξένα, ἔχει διαπιστωθῆ καὶ ἔχει λεχθῆ κατὰ κόρον. Ἡ οὐσιαστικὴ μελέτη τῆς λογοτεχνίας αὐτῆς θὰ ἀρχίσῃ ὅταν θὰ ἀρχίσῃ ἡ μελέτη τοῦ τρόπου καθ' ὃν τὰ πρότυπα αὐτὰ μετεσχηματίσθησαν εἰς ἔργα ἑλληνικά. Αἱ πνευματικαὶ ἔννοιαι ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐμελέτησε τὸ τραγούδι τοῦ Δασκαλογιάννη ὁ κ. Νοτοπουλος ἀποτελοῦν λαμπρὸν παράδειγμα καὶ λαμπρὸν ὁδηγόν. Ὡς ὁ τελευταῖος ἐκ τῶν ἐκδοτῶν τοῦ τραγουδιοῦ τοῦ Δασκαλογιάννη, ἐπιθυμῶ νὰ συγχαρῶ θερμότατα τὸν συγγραφέα τῆς ὠραίας αὐτῆς μονογραφίας καὶ νὰ τοῦ εὐχηθῶ «καλὴν τύχην» εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ ἰδίου τομέως περαιτέρω μελέτας του.

ΒΑΣ. ΛΑΟΥΡΔΑΣ

Harvard University,
Dumbarton Oaks.